

Arbetskadeförsäkringen och chaufförsyrket

Sayed Aly

"The cost of production should
bear the blood of the workman."

Lloyd George

1. Inledning

Arbetskadeskyddet har en lång historia i Sverige. Man har sedan länge ansett att arbetsgivaren bör vara skyldig att kompensera arbetstagare för de skador som drabbar dem i samband med deras arbete. Den svenska arbetarrörelsen har under 1900-talet kunnat driva fram lagar och förordningar som rättsligt reglerat individens ekonomiska situation när denne till följd av nedsatt arbetsförmåga förlorat försörjningsförmågan. Lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring (LAF) trädde i kraft den förste juli 1977. Den ersatte då den drygt tjugo år gamla yrkesskadeförsäkringen som ansågs vara föråldrad och illa anpassad till de sociala ambitioner som växt fram i samhället.

För att en lag skall verka för social förändring krävs det dock att lagen tillämpas på rätt sätt, dvs att den tillämpas så som det från början var tänkt. LAF syftar till att realisera vissa uppställda sociala mål, främst att tillförsäkra medborgarna ekonomisk kompensation vid inkomstförlust till följd av skador ådragna i arbetet. De flesta av oss förutsätter nog att rättvisa och likhet inför lagen råder i dagens moderna samhälle, också när det gäller det lagstadgade försäkringskyddet vid arbetskada. Detta arbete kommer att visa att så inte alltid är fallet.

2. Problemdiskussion

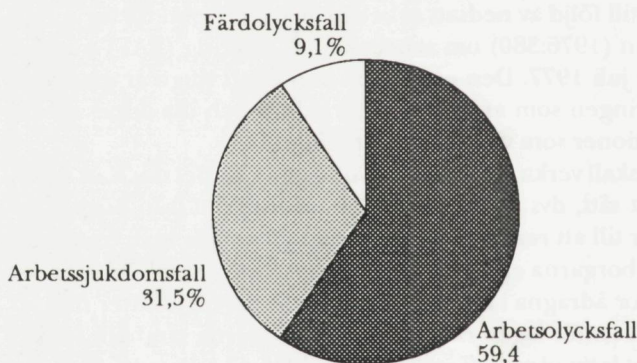
Det råder inget tvivel om att arbetsmiljön är en av dagens viktigaste samhällsfrågor; inget land har byggt upp en så omfattande apparat kring arbetsmiljön som Sverige. Ökade krav från arbetstagare har lett till att vi idag har en omfattande arbetsmiljölagstiftning.

Parallellt med denna utveckling har kraven på kompensation för inkomstnedsättning eller -förlust till följd av arbetssjukdomar drivit fram lagar, som under hela 1900-talet ständigt utvecklats. Olika försäkringar har de senaste hundra åren gett individer med nedsatt arbetsförmåga lagstadgad rätt till ekonomisk kompensation genom samhällets försorg.

Till grund för föreliggande undersökning ligger 1976 års lag om arbetsskadeförsäkring (LAF), som trädde i kraft den förste juli 1977. Den ersatte 1954 års lag om yrkesskadeförsäkring (YFL), en lag med relativt hårt hållna föreskrifter.

En av nyheterna med LAF var övergången till ett generellt skadebegrepp, vilket innebär att i stort sett samtliga skador i praktiken kan klasas som arbetsskador. Med den nya lagen decentraliserades dessutom beslutsprocessen från Riksförsäkringsverket till landets försäkringskassor. Dessa två förutsättningar har gett upphov till en explosionsartad ökning av antalet anmälningar om arbetsskada; 1989 anmäldes drygt 180 000 fall. Diagram 2.1 visar fördelningen på olika ärendekategorier.

Diagram 2.1 *Arbetsskador 1989*

Källa: SCB

I och med övergången till LAF börjar emellertid problemen. Eftersom man infört ett generellt skadebegrepp, är det upp till tillämpningsmyndigheten att bestämma om en skada skall anses härstamma från arbetet. Till hjälp har man bl a läkare som skall utröna om det finns medicinska samband mellan skadan och arbetet. Vad är det då som säger att två försäkrade, med samma skada/sjukdom men med olika förtroendeläkare och olika beslutsfattare, kommer att få sin skada klassad som arbetsskada när lagen inte föreskriver någon exakt förfarandemodell? Blir en skada som avslås i ett län godkänd i ett annat? Den gyllene principen om *likhet inför lagen* tycks här vara i gungning. Kan det vara så att två försäkrade, med samma yrke och samma arbetssjukdom men bosatta hundra mil från varandra (och således tillhörande två olika försäkringskassor) inte behandlas lika inför lagen? Är det enklare att få en viss skada klassad som arbetsskada än en annan? Kan det vara så att en taxichaufför får sina ryggbesvär klassade som arbetsskada, men hans kollega, som har handledsbesvär inte får det med motiveringen att "det verkar orimligt i förhållande till yrkesutövandet"?

2.1 Syfte

Det finns ca 95 000 manliga och 7 000 kvinnliga yrkesverksamma motorfordonsförare i Sverige. En kartläggning som arbetsmiljökommissionen gjort över de mest utsatta jobben visar att denna yrkesgrupp löper större risk än andra att drabbas av arbetsskador.¹ Detta anses bl a bero på ett stort stressmoment i yrkesutövandet. En annan tänkbar faktor är det faktum att de har ett stillasittande arbete, som i sin tur medför kroppsliga skador som t ex rygg- och axelbesvär samt fetma, som i sin tur kan medföra cancer och hjärtinfarkt.

Syftet med denna uppsats är att genom detaljerade studier av tillämpningen av LAF utreda om rättspraxisutvecklingen motsvarar det mål lagen kan anses ha haft från början, att vidga arbetsskadebegreppet till att omfatta i stort sett samtliga sjukdomar som kan anses ha uppkommit genom skadlig inverkan i arbetet. Som undersökningsunderlag ligger samtliga i Försäkringsöverdomstolen (FÖD) avgjorda arbetsjukdomsärenden under en fyraårsperiod. Närstudier har företagits på en utvald yrkesgrupp, yrkeschaufförerna. Härefter innefattas lastbils-, buss- och taxichaufförer. Genom kartläggning och utvärdering av beslutsunderlaget i FÖD hoppas jag få svar på bl a följande frågor:

- Förekommer det skillnader mellan FÖD:s bedömning av likartade skador inom samma yrkeskategori?
- Gör FÖD skillnad på skador? Är det enklare att få en viss skada klassad som arbetsskada än en annan?
- Bedöms kvinnor och män olika? Finns det några geografiska skillnader?

Frågorna kan sammanfattas i en enda fråga: *tillämpas lagen om arbetsskadeförsäkring såsom det från början var tänkt, från yrkeschaufförernas sida sett?*

Undersökningsunderlaget utgörs som framgår av det ovan sagda av samtliga i FÖD avgjorda arbetsjukdomsärenden under perioden augusti 1987 – oktober 1991. För att få en helhetsbild av mina frågeställningar borde det rimliga undersökningsunderlaget istället vara samtliga avgjorda ärenden *i samtliga rättsliga instanser*, dvs försäkringskassan, försäkringsrätt och Försäkringsöverdomstolen. Detta har dock inte varit möjligt.

Det förekommer en del förkortningar i texten. Den försäkrade kommer i fortsättningen att kallas *df*. Försäkringskassan förkortas *FK*, Riksförsäkringsverket *Rfv* och Försäkringsöverdomstolen *FÖD*. Lagen om arbetsskadeförsäkring kommer att heta *LAF*.

3. Metod

I detta avsnitt redovisas de metoder jag använt mig av i undersökningen. När man skall samla in material till ett arbete, finns det två tillvägagångssätt: man kan skaffa fram egna uppgifter och själv sammanställa dessa (primärdata) och man kan använda sig av redan befintliga data (sekundärdata). I denna uppsats förekommer båda metoderna.

3.1 Primärdata

Grundstommen i undersökningen utgörs av samtliga i FÖD avgjorda arbetsjukdomsärenden under perioden augusti 1987 – oktober 1991, totalt drygt 2300 ärenden. Olycksfall ingår ej i undersökningen. Varje

ärendet kartlades noggrant och såväl hårddata, såsom dfrs ålder, kön, yrke och uppgivna besvär, som tolkningar av läkarutlåtande och domskäl gavs olika variabelvärden. Materialet har kodats och databearbetats med SPSS, Statistical Package for the Social Sciences. Med hjälp av detta program har urvalet som behandlas här, yrkesgruppen "Motorfordonsförare" (NYK 64), gjorts. Sammanlagt 61 ärenden, 3% av populationen, tillhörde den yrkesgruppen. Den statistiska bearbetningen redovisas i avsnitt 6.

Fallen har också blivit föremål för närläsning, och två av de ärenden som behandlades i FÖD redovisas i detalj.

3.2 Sekundärdata

Sekundärdata består av redan befintliga data, såsom litteratur, artiklar, offentliga utredningar och statistik. Detta arbete har en stor mängd sekundärdata, vilket redovisas här nedan.

Litteraturstudierna har sin utgångspunkt i en rättssociologisk studie utförd av Antoinette Hetzler och Kjell E. Eriksson², verksamma vid avdelningen för rättssociologi, Lunds universitet, och tillika projektledare respektive handledare i detta arbete. Härifrån har jag hämtat inspiration och idéer som jag har haft nytta av i undersökningen. Via bokens källförteckning har jag successivt kunnat kartlägga de författare som berört mitt ämnesområde och genom datasökning på bibliotek har jag fått fram relevant litteratur. Jag har bl a använt mig av *arbetskadorna*, *socialförsäkring* och *socialpolitik* som sökord.

På motsvarande sätt sökte jag efter artiklar införda i dagspressen under de senaste tre åren. En av dessa, införd i *Svenska Dagbladet*³, har använts i studien. Den behandlar kartläggningen av de mest utsatta yrkena i Sverige utförd av arbetsmiljökommissionen. Innehållet i teoriavsnittet är delvis baserat på en artikel ur *Tidskrift för Rättssociologi*⁴, i vilken jag fann mycket intressant stoff som jag använt mig av vid flertalet tillfällen under arbetets gång.

Uppsatsen bygger på en lag och lagen bygger på en statlig offentlig utredning⁵ som i någon mening kan sägas vara arbetets kärna. I den har sakkunniga företagit en översyn av bl a yrkesskadeförsäkringen. Den efterföljande propositionen⁶ har också varit värdefull, liksom en annan SOU som hade till uppgift att se över arbetsskadeförsäkringslagen⁷.

I samband med att riksdagen år 1978 tog ställning för införandet av ett informationssystem om arbetsskador (ISA), beslöts att årlig arbets-

skadestatistik skulle utformas av arbetarskyddsstyrelsen och produceras av statistiska centralbyrån. Arbetet innehåller en del statistiskt material hämtat från en sådan publikation⁸. Materialet har främst använts som referens i avsnitt 6.

3.3 *Källkritik*

Det är givetvis en strävan att såväl primärdata som sekundärdata skall uppfylla vissa uppställda krav, av vilka två behandlas här; validitetskravet och samtidskravet. Det första, validitetskravet, innebär att källorna skall mäta vad de avser att mäta. Vad gäller exempelvis kodningen av arbets-sjukdomsärendena, finns naturligtvis risken att vissa variabelvärden tolkas fel. Detta problem är jag väl medveten om, men anser att den eventuella felprocenten som här är aktuell kan anses som förhållandevis låg och därför kan bortses från utan att resultaten i detta arbete mister sin trovärdighet.

Det andra, samtidskravet, innebär att källorna inte skall vara för gamla i förhållande till vad uppsatsen avser att beskriva. Genom att jag gått metodiskt till väga i sökandet av befintlig litteratur och sållat ut de referenser som ansågs vara föråldrade, anser jag att samtidskravet är uppfyllt.

4. Teori

En teori är ett system av hypoteser, antaganden eller satser som beskriver en avgränsad del av verkligheten.⁹ Syftet är att försöka ge en så riktig kunskap om verkligheten som möjligt. Den rättssociologiska vetenskapen har med tiden byggt upp och utvecklat en rad olika teorier och metoder som kan användas i syfte att öka förståelsen av förhållandet mellan rätten och samhällsutvecklingen. En av dessa teorier bygger på ett helt nytt synsätt på rätten och kommer ingående att behandlas i det följande.

4.1 *Undersökningens teoretiska förankring*¹⁰

De båda rättssociologiska forskarna Philippe Nonet och Philip Selznick har utvecklat en modell för förståelsen av den rättsliga utvecklingen i samhället. Utifrån en analys av rättens och rättssystemets historiska utveckling har de ställt upp en modell med tre idealtyper av rättsliga system; repressiv rätt, autonom rätt och responsiv rätt (se tabell 4.1).

Det autonoma rättssystemet utvecklades som en reaktion mot det repressiva rättsliga systemet. Det repressiva systemet kännetecknas av att rätten tämligen öppet används som ett instrument för att bevara en viss samhällsstruktur. Ett sådant rättssystem finns företrädesvis i totalitära stater. I det autonoma systemet har rätten och de rättsliga institutionerna en relativ självständighet gentemot politiska maktcentra och andra samhällseliga institutioner. Man talar i det sammanhanget om maktdelning. Av stor vikt i det autonoma rättssystemet är processrättslig rättvisa av typ likhet inför lagen. Priset för denna rättens integritet blir en isolering från samhället i övrigt, de rättsliga institutionerna kommer att präglas av formalism och inflexibilitet.

Det responsiva rättssystemet, som är det tredje i Nonets och Selznicks typologi, innebär att rätten blir en del av samhället, att den inte är opåverkad av den dynamik i samhällsutvecklingen som den autonoma rätten anses vara oberoende av. Denna anpassning till världen utanför de rättstillämplande myndigheterna – domstolar, förvaltningsmyndigheter etc – har inneburit att tyngdpunkten i rättskipandet har flyttats från processrättslig rättvisa till ett slags ändamålsenlighet, vilket öppnat dörren för tolkningsfrihet och godtycke i rättstillämpningen. Medan det autonoma rättssystemet skyddar sig mot missbruk av rätten genom formella rättsregler, måste det responsiva systemet använda policy, måttillsättning, som skydd mot missbruk.

Enligt de båda forskarna har det inom modern rättsteori länge funnits en strävan mot responsiv rätt. De pekar på den forskning och teoriutbildning som utförts av rättsliga realister, där kraven alltid ställts på att rättssystemet skall erbjuda mer än blott formell, procedurrättslig rättvisa (t ex likhet inför lagen). Rätten skall också kunna garantera en vidare rättvisa, kunna förvalta vissa samhällseliga intressen samt bära och förverkliga lagstiftarens politiska ambitioner. Rätten skall ha som huvudmål att åstadkomma reell, innehållslig rättvisa.

Nonet och Selznick beskriver det samtida samhället som ett övergångssamhälle, fångat mellan två idealtyper. I deras modell kan vi identifiera dagens rättssystem både som autonomt och responsivt. Rättssystemets utformning kan ses som en indikation på samhällets allmänna

utvecklingsnivå och som i vissa situationer ställer sådana krav på samhällets institutioner att det blir nödvändigt att förändra rätten för att garantera institutionsstrukturens överlevnad.

Tabell 4.1 *Nonets & Selznicks typologi över rättsliga system (ur Hetzler 1984, s 122)*

	Repressiv rätt	Autonom rätt	Responsiv rätt
Rättens mål	Ordning	Legitimation av den politiska makten	Kompetens (=förmåga till problemlösning)
Legitimitet	Raison d'état	Processuell korrekthet	Reell, innehållslig rättvisa
Normer	Grova och detaljerade, men binder de styrande svagt	Genomtänkta och utvecklade; avser att binda de styrande såväl som de styrda	Underordnade principer och policy
Rättslig argumentering	Ad hoc; opportunistisk och partikulär	Hårt bunden till lagreglerna; risk för formalism och legalism	Målinriktad; utvidgning av kognitiv kompetens
Skönsmässighet	Genomsyrar rättssystemet; opportunistisk	Begränsad av regler; snäv delegering	Utvidgad, men resultatorienterad
Tvång	Omfattande; få begränsningar	Kontrollerat genom rättsliga regleringar	Sökande efter alternativ, t ex positiva incitament
Moral	Gruppmoral; rättslig moralism; "tvångsmoral"	Institutionell moral, dvs bygger på den rättsliga processens integritet	Civilmoral; "samarbetsmoral"
Policy	Rätten underordnad den politiska makten	Rätten "oberoende" av den politiska makten; maktindelning	Rättsliga och politiska strävanden sammanfaller; maktintegration
Förväntningar på laglydnad	Ovillkorliga; olydnad i sig bestraffas som trots	Avsteg från reglerna kan vara rättsligt motiverade, t ex att pröva lagens giltighet	Olydnad bedöms i relation till dess konsekvenser; uppfattas som ifrågasättande av legitimitet
Participation	Undergiven laglydnad; illojalt att kritisera	Begränsad av processregler; uppkomst av rättslig kritik	Vidgad genom integrering av rättsliga och sociala aktioner

Nonet och Selznick har visat att man med rättsvetenskapliga metoder kan ta fram vissa rättssystemprofiler, som medfört att det i modern rättsvetenskaplig teori uppkommit en idé om ett s k responsivt rättssystem. De understryker emellertid att deras arbete skall ses som en typologisering snarare än en evolutionsmodell för rättssystem.

4.2 *Den responsiva rätten och LAF*

Rättssystemet har genomgått en kraftig förändring på senare tid: rättens form har förändrats, t ex i avseende på hur policy uttrycks i lagen; kategorin av rättstillämpare har bytt skepnad – i allt mindre grad är det jurister i olika positioner som har att tillämpa lagar och istället har det uppstått en stor grupp administratörer inom statlig och kommunal förvaltning som fattar rättsliga beslut och svarar för verkställighet.

I ett samhälle som präglas av en stark stat, ett blandekonomiskt system och ett utvecklat socialpolitiskt program, kan rätten och dess effekter inte förstås i de teoretiska termer som var relevanta för ett statiskt samhälle, vars olika intressen kunde enas kring en dominerande kapitalistisk ekonomisk politik och vars rättssystem skulle legitimeras av rättvisa och likhet inför lagen för alla.¹¹

Det är just i förändringen av samhället och den därmed sammanhängande förändringen av rättens funktion som en ny förståelse växer fram. Denna nya förståelse betecknar Nonet och Selznick den responsiva rätten.

LAF kan sägas ingå i det responsiva rättssystem som här beskrivits, ett slags nytänkande inom rättsteorin som innebär att rätten blir en del av samhället och att konkretiseringen av de ideologiska eller politiska ambitionerna som uttrycks i en policy läggs på lagtillämpande myndigheter, som i allt mindre utsträckning utgörs av jurister utan istället av administratörer i den offentliga institutionsstrukturen.

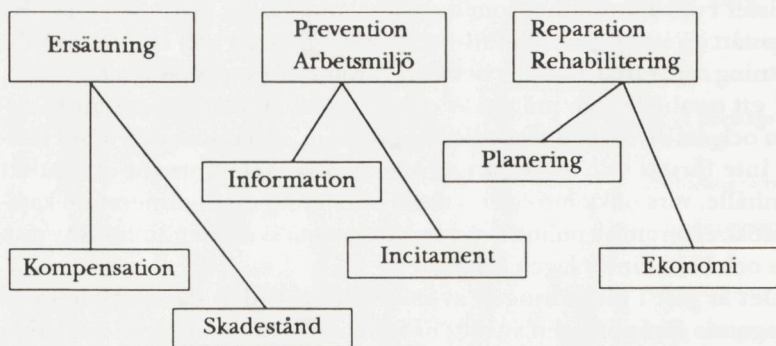
LAF har således karaktären av en ramlag vilket ibland kan innebära en del problem vad gäller principen om likhet inför lagen. Denna problematik kommer att diskuteras närmare i nästa avsnitt.

5. Allmänt om arbetsskadeförsäkringen

Enligt Esping (1990) kan Lagen om arbetsskadeförsäkring sägas ha tre syften: ekonomisk kompensation, förebyggande arbetsmiljöarbete och rehabilitering.¹² Dessa tre syften har sedan relativt konkreta delmål vilket illustreras i figur 5.1.

En huvudmålsättning med LAF torde vara att ge ett bättre skydd vid arbetsskador än vad YFL gav. Den försäkrade skall genom försäkringen försättas i samma ekonomiska situation som om han inte blivit skadad.

Figur 5.1 *Lagens syfte/mål*

Källa: Esping, 1990, s 24

Den andra huvudmålsättningen är den om ett förebyggande arbetarskydd. Ungefär samtidigt med LAF antog riksdagen Arbetsmiljölagen (AML). LAF och AML kopplades samman genom en särskild proposition (1977/78:74) med förslag till riktlinjer för ett informationssystem om arbetsskador. Syftet var att skapa incitament för förebyggande åtgärder och arbetsmiljöförbättringar i olika avseenden.

Den tredje och sista huvudmålsättningen – den om rehabilitering – är något oklar i de offentliga handlingar som finns att tillgå.¹⁵ Rehabiliteringsmålet tycks vara överskjutet på trygghetsförsäkringarna (TFA).

5.1 *Gällande bestämmelser*

Arbetskadeskyddet enligt LAF omfattar alla förvärvsarbetande, dvs förutom arbetstagare även uppdragstagare och egenföretagare. Försäkringen omfattar dessutom vissa studerandegrupper i den mån utbildningen är förenad med särskild risk för arbetsskada.

Om en försäkrad drabbas av arbetsskada, ger LAF i princip rätt till full ersättning för det inkomstbortfall som skadan medfört, förutsatt att skadan har varat längre än 90 dagar. För tiden dessförinnan, den s k samordningstiden, gäller den vanliga sjukförsäkringen enligt lagen om

allmän försäkring (AFL). Med arbetsskada menas alla skador och sjukdomar som har uppstått på grund av olycksfall eller någon annan skadlig inverkan i arbetet. I arbetsmiljön kan det finnas olika faktorer som ger upphov till dessa s k arbetssjukdomar. Exempel på sådana faktorer är:¹⁴

- tungt arbete – kan ge upphov till besvär i rygg och leder
- ensidigt arbete – kan leda till besvär i muskler och senor
- buller – kan ge bestående hörselnedsättning
- olika ämnen – kan ge exempelvis cancer
- kontakt med ett visst ämne – kan skapa överkänslighet, allergi
- psykiskt påfrestande arbetsförhållanden – kan ge psykiska sjukdomar
- smitta – kan ge upphov till bl a gulsot och den s k sjukhussjukan

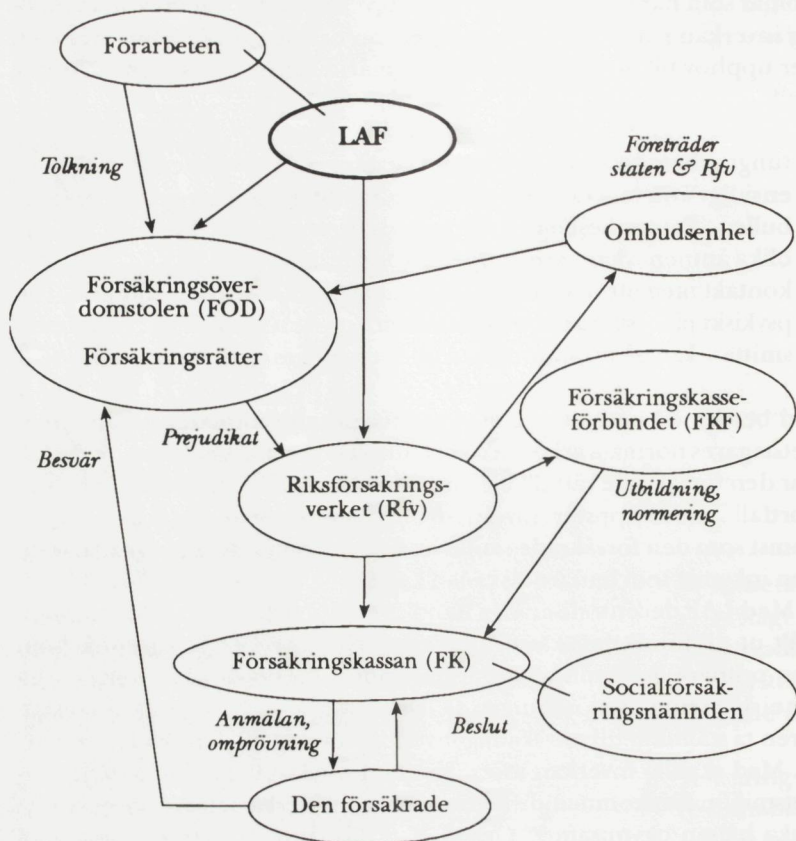
Vid bestående nedsättning av arbetsförmågan som leder till att en arbetstagares normala arbetsinkomst sjunker med minst en femtondedel, har den försäkrade rätt till ersättning i form av livränta för det inkomstbortfall som då uppstår. Livräntan motsvarar skillnaden mellan den inkomst som den försäkrade skulle ha haft om han inte hade skadats och den inkomst som han trots skadan kan få.

Med LAF decentraliserades handläggningen av arbetsskadeärenden fullt ut till försäkringskassornas centralkontor.¹⁵ Det är alltså här som den primära bedömningen om huruvida en arbetsskada föreligger eller ej äger rum. Bedömningen skall ske i två steg. Först skall beslutsfattaren ta ställning till om skadlig inverkan förelegat i den skadades arbete. Med skadlig inverkan avses, förutom olycksfall, i princip varje i arbetsmiljön förekommande faktor som kan påverka den fysiska eller psykiska hälsan ogynnsamt.¹⁶ Om skadlig inverkan kan konstateras, skall beslutsfattaren i ett andra steg ta ställning till frågan om samband föreligger mellan den konstaterade skadliga inverkan och df:s skada eller sjukdom.

LAF innehåller ingen samlad beskrivning av hur beslutssystemet skall se ut; figuren nedan är ett försök till att schematiskt och förenklat beskriva beslutsprocessen.

Arbetsgivare är skyldig att till FK omgående anmäla skada eller sjukdom hos en förvärvsarbetande, som kan tänkas härröra från arbetet. Efter det att anmälan inkommit till FK:s lokalkontor skall läkarutlåtande infordras. Ärendet utreds inte här, utan efter den s k samordningstiden skickas ärendet till FK:s centralkontor. Här handläggs arbetssjukdoms-ärendet av utredningsavdelningen.

Figur 5.2 Systemöversikt, LAF

Källa: Esping, 1990, s 35

När utredningen är klar, skall socialförsäklingsnämnden, första beslutinstans, fatta ett beslut som sedan skickas till df. Denne har, om han inte är nöjd med utfallet, möjlighet att överklaga beslutet via omprövningsinstitutet. Får han inte rätt här heller, kan han överklaga beslutet till en av de tre försäklingsrätterna som finns i landet. Samma procedur företas på nytt. Högsta instans är Föräklingsöverdomstolen, FÖD, vars beslut inte går att överklaga. I FÖD sker även prejudikatbildning.

Riksföräklingsverkets ombudsenhet företräder staten och är obligatorisk part i alla besvärssärenden som FÖD tar upp till prövning. Enhetens huvudsakliga syfte är att hävda en rättstillämpning som kan skapa

stadga i Rfv:s och försäkringskassornas administrativa hantering av lagen.¹⁷

5.2 LAF som en ramlag – brister

En av nyheterna med LAF var övergången till ett generellt arbetsskadebegrepp. Detta står uttryckt i 2 kap 1 § LAF:

Med arbetsskada förstås i denna lag skada till följd av olycksfall eller *annan skadlig inverkan* i arbetet. Olycksfall vid färd till eller från arbetsstället räknas som olycksfall i arbetet, om färden föranledes av och stod i nära samband med arbetet. Har skada som beror på annat än olycksfall framkallats av smitta, anses den som arbetsskada i den mån regeringen föreskriver det. [Min kurs.]

Det närmare innehållet i arbetsskadebegreppet överlämnas sedan åt ett system av domstolar och förvaltningsmyndigheter att precisera. Denna *skadliga inverkan* skall alltså i praktiken tolkas från fall till fall av den tillämpande myndigheten som vid varje givet tillfälle på egen hand måste avgöra om en skada är att betrakta som en arbetsskada. Hela det sekundära beslutssystemet under statsmakten får alltså en framträdande roll i beslutsförfarandet med uppgift att "fylla ut" lagen. Lagens socialpolitiska och ekonomiska innebörd bestäms av denna enda paragraf och den innebörd den ges. Den blir genom detta stycke en ramlag.

Ramlagstiftning skiljer sig från den detaljreglerande lagstiftningen. En detaljreglerande lagstiftning innebär i princip att lagen, i och med att den träder i kraft, uttömmande reglerar det förhållande som skall reformeras, dvs lagen har en klar och entydig utformning.¹⁸ En sådan lag lägger ett hårt tryck på tillämpningsmyndigheten, både i fråga om tolkning och tillämpning. Ramlagstiftning innebär att lagstiftaren ger vissa ramar eller allmänna programförklaringar för hur reformen skall genomföras. Ansvaret för detaljregleringen av reformen läggs på tillämpningsmyndigheten som får stor handlingsfrihet för tolkning och tillämpning inom de ramar som anges i lagen.

Det har framförts en del kritik med avseende på tillämpningen av det generella arbetsskadebegreppet. Ett genomgående drag i kritiken tycks vara att man menar att tillämpningen är godtycklig, att lika fall behandlas olika.¹⁹ Denna uppsats är ett försök att klargöra om LAF tillämpas på

ett tillfredsställande sätt på en utvald yrkeskategori, yrkeschaufförerna, eller om nyss nämnda kritik kan anses vara befogad.

Vad innebär då en ramlag i praktiken? Vilka problem medför en sådan typ av lagstiftning? Nedan följer en uppräknig av element som kan karaktäriseras som risker när man diskuterar ramlagstiftning:²⁰

- Möjligheter till *maktmissbruk* från tillämpningsmyndighetens sida genom ett otillbörligt inflytande av den enskilde beslutsfattarens värderingar; subjektivitet.
- Olika *tolkningsmöjligheter*, att kunna välja den ena eller andra rättsliga lösningen på ett problem efter eget gottfinnande innebär en hög grad av *diskretionär makt*, *godtycke*, dvs tillämparen måste fatta rättsliga beslut baserade på olika värderingar.
- *Juridisk kompetens* bland beslutsfattarna och tillämpare av lagen. I allt mindre grad är det jurister i olika positioner som har att tillämpa lagen, istället är det ofta administratörer inom statlig och/eller kommunal förvaltning som fattar rättsliga beslut och svarar för verkställigheten.

6. Resultatbeskrivning

I det följande redovisas resultaten från den företagna undersökningen av 61 besvärsärenden från FÖD rörande yrkeschaufförer, bl a genom att jämföra dem med totalpopulationen 2.351 arbetssjukdomsärenden som mellan augusti 1987 och oktober 1991 avgjordes av FÖD. Dessa 61 ärenden kallar jag för undersökningens *delpopulation*. Avsnittet avslutas med en fallstudie över två ärenden som båda ingår i denna delpopulationen.

6.1 Beskrivning av delpopulationen

Diagram 6.1 visar könsfördelningen inom delpopulationen i förhållande till hela populationen och till samtliga yrkesverksamma motorfordonsförare. Vi noterar stora skillnader när det gäller kvinnornas repre-

sensation i de olika populationerna. Könsfördelningen i den totala undersökningspopulationen motsvarar i stort sett fördelningen i arbetskraften som helhet. Kvinnorna är med andra ord kraftigt underrepresenterade i yrket, som ju också betraktas som ett mansyrke. I förhållande till det är kvinnorna sålunda överrepresenterade i delpopulationen, där de utgör ca 18%.

Diagram 6.1 *Delpopulationens könsfördelning relaterat till hela undersökningsunderlaget och till samtliga yrkesverksamma*

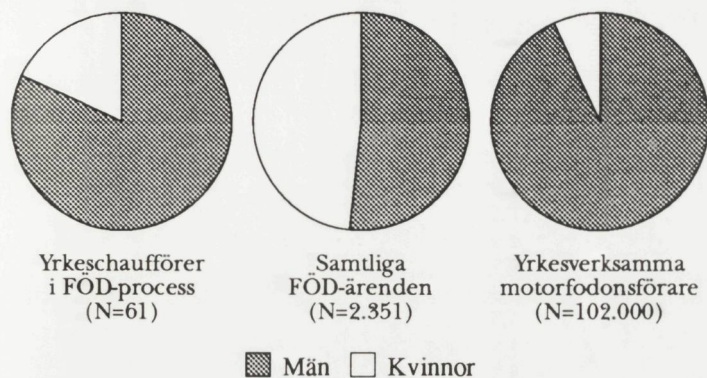
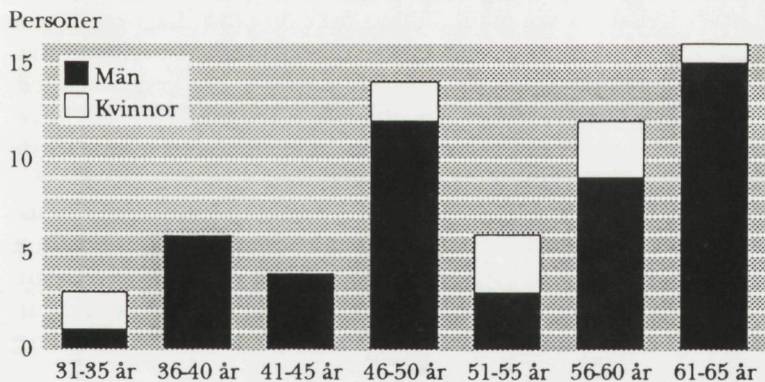

Diagram 6.2 beskriver yrkeschaufförernas ålder fördelat på män resp. kvinnor. På grund av det låga antal fall som rör yrkeschaufförerna kan jag inte dra några mer långtgående slutsatser än att majoriteten av fallen ligger i de högre åldersgrupperna, från 46 år och uppåt.

Diagram 6.2 *Yrkeschaufförerna i FÖD, efter ålder och kön*

Det finns 26 försäkringskassor i Sverige. 18 av dessa, dvs drygt två tredjedelar fanns representerade i delpopulationen. Av tabell 6.1 nedan framgår att storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö har flest överklagade fall (tillsammans ca 32%), medan Kronobergs och Västerbottens FK endast har ett fall vardera under den aktuella tidsperioden. Observera att det är endast de fall som gått ända till FÖD som redovisas i detta arbete.

Tabell 6.1 *Delpopulationens geografiska fördelning*

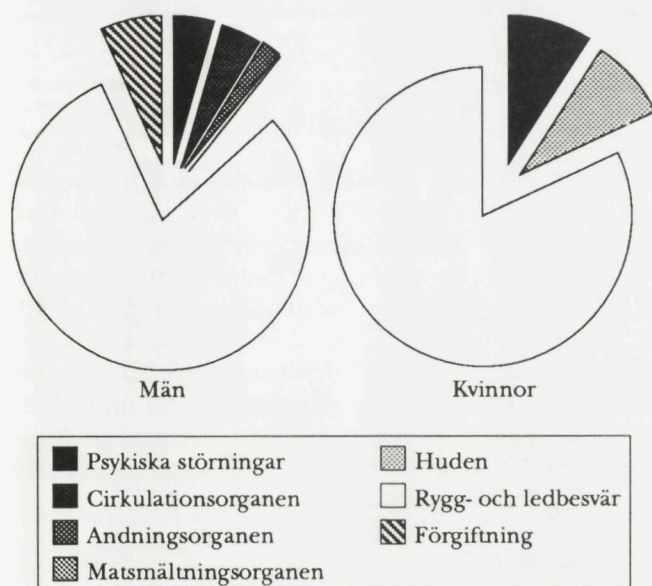
FK ²¹	Antal	Andel (%)
Stockholm	7	11,5
Södermanland	2	3,3
Östergötland	2	3,3
Kronoberg	1	1,6
Kristianstad	3	4,9
Malmöhus	7	11,5
Halland	3	4,9
Älvsborg	5	8,2
Skaraborg	2	3,3
Värmland	2	3,3
Örebro	2	3,3
Västmanland	2	3,3
Kopparberg	3	4,9
Gävleborg	5	8,2
Västernorrland	4	6,6
Västerbotten	1	1,6
Malmö	4	6,6
Göteborg	6	9,8
Riket	61	100,0

Diagram 6.3 visar en sammanställning över de olika diagnosgrupper som framkommit i materialet. Av redovisningen kan vi utläsa att närmare 80% av delpopulationen utgörs av personer med rygg- och ledbesvär. Det kan tyckas vara en hög siffra, men faktum är att den är representativ för hela undersökningsunderlaget där motsvarande värde var 69,9%.

Att rygg- och ledbesvär är en vanlig arbetssjukdom styrks även av statistiskt material från SCB som gäller samtliga anmälda arbetsskador. Enligt denna källa var den vanligaste arbetssjukdomen 1989 en belastningssjukdom. 74% av fallen var detta år av denna typ. Allra vanligast var skador i nacke, axel och arm vilka svarade för mer än hälften av belastningssjukdomarna.²²

Vi ser också vissa variationer i könsfördelning när det gäller diagnosgrupper.

Diagram 6.3 Sjukdomstyper fördelat på män/kvinnor

Rygg- och ledsjukdomar är alltså den i särklass vanligaste sjukdomstypen. Den är speciell i flera avseenden; dels är denna sjukdomstyp "ny"; innan LAF trädde i kraft ingick inte rygg- och ledbesvär i lagens skadebegrepp. Dels anses det relativt svårt att fastställa om en skada av denna typ uppkommit som en följd av arbetet eller om den är resultat av andra faktorer, t ex åldrande.²³ I Yrkesskadeförsäkringskommitténs betänkande *Ersättning vid arbetsskada* (SOU 1975:84) föreslogs att rygg- och ledsjukdomar tillsammans med några andra sjukdomstyper (bl a psykiska sjukdomar) skulle undantas från den allmänna bevisregeln, just till följd av svårigheterna att fastställa skadans uppkomst.²⁴ Denna idé avisades av departementschefen i redogörelsen för förslaget till lagstiftning, men samtidigt påpekades behovet av noggrannare utredning av ärenden av dessa typer.²⁵

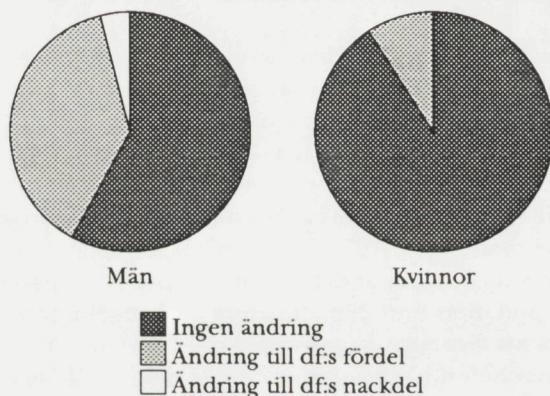
Att fullfölja sin talan i ett arbetssjukdomsärende till Försäkringsöverdomstolen innebär att FÖD i en första prövning avgör om prövnings-tillstånd medges. I tabell 6.2 redovisas resultatet av tillståndsprövningen.

Tabell 6.2 *Prövningstillstånd (PT) efter kön*

	Män		Kvinnor	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Ej PT	20	40,0%	9	81,8%
PT	30	60,0%	2	18,2%
Totalt	50	100,0%	11	100,0%

En majoritet av männen, 60%, fick sitt fall prövat i sak av FÖD, medan endast två av de nio kvinnorna, eller 18,2% fick prövningstillstånd. Det är vidare av intresse att studera FÖDs ställningstagande i dessa ärenden, dvs om FÖD:s dom innebar ändring av beslutet i lägre instans. Diagram 6.4 visar detta förhållande, varvid "Ingen ändring" inkluderar beslut att inte meddela prövningstillstånd. 90,9% av kvinnorna fick samma besked av FÖD som tidigare av försäkringsrätt, vilket innebär att en av de två som fick prövningstillstånd fick ändring av beslutet till sin fördel. För männen är utfallet av FÖDs prövning betydligt mer positivt: 38% fick ändring till sin fördel. 58% av FR-besluten ändrades inte, medan 4% ändrades till den försäkrades nackdel.²⁶

Diagram 6.4 *Ändringsfrekvens i FÖD, efter kön*

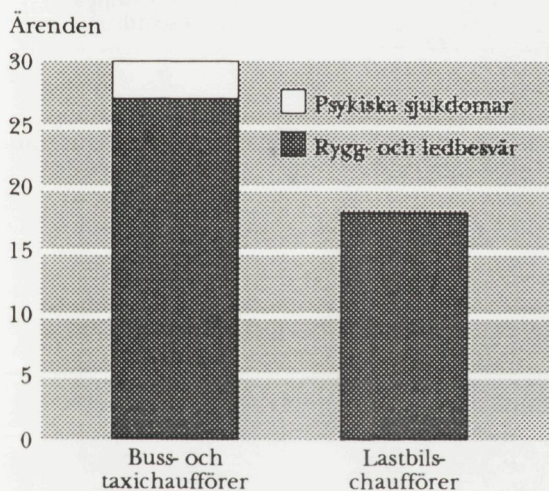

6.2 De nya arbetssjukdomarna: Rygg- och ledbesvär, psykiska besvär

Eftersom rygg- och ledsjukdomar utgör närmare 75% av delpopulationen, 45 fall, 36 män och 9 kvinnor, har jag valt ut dessa ärenden för att titta lite närmare på dem. Antalet ärenden där df:s arbetssjukdom kan kategoriseras i sjukdomsgruppen psykiska sjukdomar är tre, två män och en kvinna. Också denna sjukdomstyp infördes i den allmänna bevisregeln i och med att LAF trädde i kraft. Den typ av arbetssjukdom där anmälningarna ökat mest relativt sett de senaste åren är sjukdomar orsakade av just psykosociala faktorer.²⁷

Vi ska inledningsvis se hur de nya arbetssjukdomarna fördelar sig mellan de två dominerande yrkesfamiljerna, nämligen buss- och taxichaufförer – personbefordran – och lastbilschaufförer – godstransporter. I detta urval av delpopulationen av två diagnosgrupper och två yrkesfamiljer ryms 48 av de 61 ärendena i delpopulationen. Diagram 6.5 visar ärendenas fördelning på diagnos och yrke.

Diagram 6.5 Rygg- och ledbesvär samt psykiska sjukdomar fördelade på de två största yrkesfamiljerna

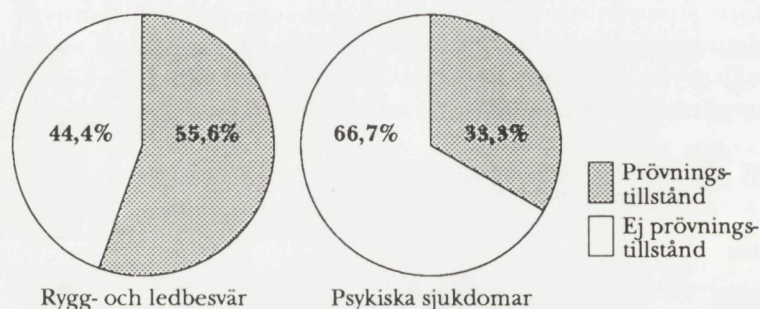
Vi kan – inte oväntat – konstatera att psykiska besvär endast drabbar yrkeschaufförer som transporterar personer. Av de tre psykfallen är två män och en kvinna. Rygg- och ledbesvär finns däremot i båda yrkesfamiljerna. För buss- och taxiförarna är könsfördelningen i rygg- och led-

ärendena densamma som för psykiska besvär, dvs två tredjedelar är män. Samtliga lastbilschaufförer med ryggbesvär är män.

I diagram 6.6 redovisas utfallet av tillståndsprövningen för rygg- och ledbesvären och psykbesvären. Endast ett av de tre psykärendena fick prövningstillstånd (FÖD godkände dock arbetssjukdom i detta ärende). Ett skäl till att det är svårt att få prövningstillstånd om man har en förmodad arbetssjukdom av psykisk art är att det kan vara problematiskt att fastställa sjukdomens ursprung.

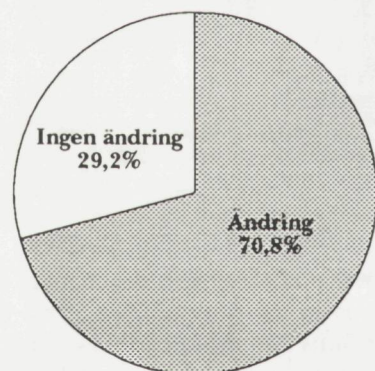
Bland försäkrade med rygg- och ledbesvär fick en majoritet av de klagande prövningstillstånd.

Diagram 6.6 *Prövningstillståndsgivning i rygg- och ledärenden samt vid psykiska besvär*

I diagram 6.7 redovisas utfallet i FÖD för de rygg- och ledärenden som fick prövningstillstånd och därmed prövades i sak.

Diagram 6.7 *Ändringsfrekvens i sakprövade rygg- och ledärenden*

Här ser vi att drygt 70% av ärendena fick ändring i FÖD. Denna relativt höga ändringsfrekvens diskuteras närmare i nästa avsnitt. Dessförinnan redovisas nedan en företagen närläsning av två arbetssjukdomsärenden som rör yrkeschaufförer. Fallen är påfallande lika, dock med skillnaden att i det ena fallet fick df sin arbetsskada godkänd av FÖD medan df i det andra fallet inte fick det.

6.3 *Två arbetssjukdomsärenden – en fallstudie*

Detta avsnitt avser att beskriva två arbetssjukdomsärenden som båda ingår i delpopulationen. Fallen är näst intill identiska: df är i båda fallen lastbilschaufför, har ryggbesvär, båda har fått provningstillstånd i FÖD och båda personerna är män. Den enda märkbara skillnaden är att i fall 1 har df, låt oss kalla honom för Nilsson, fått sina ryggbesvär godkända i FÖD, medan df i fall 2, som vi kan kalla för Svensson, inte fått sin dom ändrad i denna rättsinstans. Anledningen till att jag utför denna fallstudie är att försöka kartlägga orsakerna till att två till synes identiska fall behandlas olika i FÖD.

Fallet Nilsson

Nilsson har varit lastbilschaufför sedan 1963, han är vid tiden för anmälan i 50-årsåldern. Han har under många år varit sjukskriven för ryggbesvär vilka diagnostiserats som Spondylosis lumbalis²⁶. I hans arbete som chaufför förekom det en rad påfrestande faktorer, bl a lastning och lossning av tungt gods. Både FK och försäkringsrätten för norra Sverige har avslagit Nilssons anmälan om arbetsskada.

FÖD inhämtade medicinska sakkunnigutlåtanden från två oberoende läkare. Den ene, läkare A, anförde bl a:

...Sammantaget görs bedömningen att Nilssons diskogena insufficienstillstånd till helt övervägande del orsakats av konstitutionellt betingade, åldersrelaterade mikrodegenerativa förändringar som nedsätter kotmellansnivornas biomekaniska egenskaper. Den egentliga orsaken till denna degenerativa process är okänd, dock kan övervägande skäl inte anses tala för att arbetsfaktorer i Nilssons fall skulle ha haft väsentlig inverkan. Nilssons arbetsförhållanden har härvidlag utgjort en olägenhet, dock inte i den grad att skadlig inverkan förevarit. [Min kurs.]

Den andre läkaren, läkare B, har en helt annan inställning. Han anför bl a:

...Man har kunnat konstatera att förare av vissa fordonstyper, företrädesvis lastmaskiner, traktorer, skogsmaskiner etc, men även av konventionella lastbilar med otillräcklig fjädring av bilsätena, kan exponeras för helkroppsvibrationer. Det finns belägg för att dessa fordonsförare löper ökad risk för ryggbesvär liksom för att dessa har samband med nämnda vibrationer. *I Nilssons chaufförsysslor ingick otvivelaktigt vissa lyftmoment av den storleksordning att nivån för skadlig inverkan överskreds. Av det anförda framgår att förekomst av skadeframkallande vibrationer inte kan uteslutas i Nilssons arbete samt att detta även inrymt vissa för ryggen potentiellt skadliga lyftmoment.* [Min kurs.]

FÖD väljer att gå på läkare B:s utlåtande och kommer fram till att Nilsson faktiskt varit utsatt för skadlig inverkan i sitt arbetsutövande. Arbetssjukdomen godkänns.

Fallet Svensson

Sämre gick det då i Svenssons fall. Liksom i Nilssons fall är Svensson lastbilschaufför och har så varit sedan 1946. Han är vid tiden för anmälan 55 år. Svensson har under tio års tid haft besvär från sin halsrygg orsakade, enligt honom själv, av vissa moment i arbetsutövandet som t ex lastning och lossning av gods. Han har varit sjukskriven ett flertal gånger under diagnosen Cervical spondylos.²⁹ Diskdegenerationer i halsryggraden har konstaterats vid röntgen. FK och försäkringsrätten för Mellansverige har bäge avslagit Svenssons yrkande om ersättning från LAF.

Svenssons motpart i FÖD, Rfv:s ombudsenhet, inhämtade yttranden från sin sakkunnige läkare i ortopedi, läkare C. Han anför bl a:

...Under tillämpningen av yrkesskadeförsäkringslagen utbildades en praxis som innebar att en förvärsarbetande var försäkrad i "befintligt skick". Denna princip gäller också vid tillämpningen av arbetsskadeförsäkringslagen. Detta innebär att arbetet – för att skadlig inverkan enligt arbetsskadeförsäkringslagen skall anses föreligga – allmänt sett inte behöver vara ovanligt, ovanligt ansträngande eller ensidigt. Det avgörande är om det är sannolikt att arbetet kunnat – med hänsyn till den försäkrades speciella förutsättningar – orsaka sjukdomsbesvären. /.../ *Den lämnade arbets-*

beskrivningen uppfyller ur ortopedisk synvinkel ej kraven för vad som skulle kunna karaktäriseras som ovanligt, ovanligt ansträngande eller ensidigt varför skadlig inverkan i arbete inte godtas. [Min kurs.]

FÖD inhämtade i sin tur medicinskt sakkunnigutlåtande på annat håll. Läkare D anför:

... Sammantaget kan inte uteslutas att den mångåriga exponering som föregick det första läkarbesöket år 1968 har inneburit skadlig inverkan med avseende på sjukdomsbesvär i nacke och skuldror. I flera vetenskapliga studier har man visat ökad förekomst av cervical spondylos hos yrkesgrupper med sannolikt hög belastning på halsryggen. *Det kan dock hållas för troligt att den skadliga inverkan gällande nacken har påskyndat den cervicala spondylosen och den förmodligen därmed sammanhängande besvärsutvecklingen. [Min kurs.]*

Med anledning av läkare D:s anförande kontrar Rfv:s läkare med följande inlägg:

[I läkare D:s utlåtande]...anges att det kan hållas för troligt att en skadlig inverkan gällande nacken skulle ha påskyndat den cervicala spondylosen. Med dagens kunskapsläge är detta dock en förhastad slutsats... *Med de kunskaper vi har kan det fastställas att den ökade cervicala spondylosen således inte kan tillskrivas den besvärsutveckling som Svensson anger. [Min kurs.]*

FÖD går på läkare C:s linje och ändrar därför inte försäkringsrättens dom. Svensson blir utan ersättning.

Kommentar

Av den företagna fallstudien framgår det klart och tydligt att det råder brister i beslutsprocessen; två likartade fall, också i avseende på den medicinska sakkunskapens osäkerhet, men med skiftande utgång för df. Vad beror då detta på? Som jag ser det finns det två kritiska punkter vad gäller beslutsprocessen i FÖD:

- *Läkarna* som uttalar sig om df:s medicinska åkommor. Vi har här sett indikationer på att ärendets utgång är helt beroende av *vad* läkaren säger och *hur* han säger det. Är det en ofta anlitaad medicinsk sakkunnig är risken liten att domarna dömer mot läkarens utlåtande.

Det innebär att läkarens roll i beslutsprocessen är klart överdimensionerad.

- *Domarna* som tolkar läkarnas utlåtanden tycks sakna ett kritiskt tänkande som i allra högsta grad behövs i en domstol som har att avgöra vilket av två motstridiga, men lika sakkunniga, läkares utlåtande som ska läggas till grund för en dom. Svårigheten tycks delvis bero på att läkarna övertagit det juridiska språket i LAF.

7. Diskussion och slutsatser

I detta avsnitt skall jag sammanfatta och diskutera resultaten av den empiriska undersökningen, och knyta an dessa till den teoretiska ansatsen som redovisades i avsnitt 4, för att sedan komma fram till studiens slutsatser.

7.1 Inledning

Det faktum att LAF är en ramlag torde spela en avgörande roll för hur beslutsförfarandet i FÖD fortgår. FÖD:s uppgift är att fastställa dels om skadlig inverkan i df:s arbete förelegat, och dels om denna skadliga inverkan kan anses ha ett samband med df:s sjukdomsbesvär. FÖD:s uppgift blir att "fylla ut" den lag som lagstiftaren en gång i tiden skapade rammarna för. Eftersom detaljregleringen av lagen läggs på tillämpningsmyndigheten – i detta fallet FÖD – får denna en stor handlingsfrihet för tolkning av densamma, en frihet som i vissa fall skapar problem.

Inför varje ärende som tas upp till prövning i FÖD sitter tre domare och två ledamöter, s k lekmanndomare. Dessa har till uppgift att objektivt tolka lagen; till sin hjälp har de dels tidigare prejudikatbildande arbetsjukdomsärenden, och dels medicinsk expertis i form av olika läkarutlåtanden rörande df.

Rfv har bland drygt hälften av de fall jag studerat och där df har rygg- och ledbesvär anlitat samma medicinskt sakkunnige i ortopedi. Med tanke på att mer än tre fjärdedelar av ärendena är av just denna karaktär har således denne läkare fått uttala sig inför FÖD i ett stort antal

ärenden. Finns det då inte en viss risk för att läkare som förekommer ofta utvecklar ett slags status som till sist mekaniskt och ofreflekterat accepteras av FÖD? Kan det helt enkelt vara så att domarna till sist litar blint på vad dessa frekvent förekommande läkare säger, och dömer – utan närmare eftertanke – därefter? Här anser jag att det finns ett alldeles för stort utrymme för diskretionär maktutövning som i det långa loppet kan leda till en otillbörlig rutinisering av beslutsprocessen.

7.2 *Den empiriska studien*

Skillnader i FÖD:s bedömning av likartade skador

Det råder – enligt min mening – inget tvivel om att det finns skillnader i FÖD:s bedömning av likartade skador. Fallstudien i föregående avsnitt torde vara bevis på att det förekommer fall med till synes likartade skador som de facto bedöms olika i FÖD. Vad är då orsakerna till denna olikhet inför lagen? Läkarnas roll i beslutsprocessen hamnar otvivelaktigt åter i fokus. Vilken läkare som uttalar sig och det resultat han kommer fram till tycks vara avgörande för utgången av ett ärende. Vi har sett exempel på detta i fallstudien; två läkare, helt oberoende av varandra, kommer fram till helt olika ståndpunkter. Vad får domarna att välja den ena eller den andra ståndpunkten? Beror det på vilken läkare som uttrycker sig bäst i skrift? Beror det på vilken av läkarna som förekommit oftast i liknande ärenden? Eller beror det på bristen av adekvat kompetens bland beslutsfattarna?

Könsskillnader i FÖD:s bedömning av arbetssjukdomar

Av resultaten i föregående kapitel finns att utläsa huruvida FÖD:s dom innebar någon ändring för df. Vi får veta att drygt 64% av yrkesförarna inte fick ändring i FÖD (29 män och 10 kvinnor), 33% fick domen ändrad till sin fördel (19 män och 1 kvinna) och ca 3% av delpopulationen fick domen ändrad, men till sin nackdel (2 män). Av det ovan sagda kan man fråga sig om det i mitt urval förekommer någon form av könsdiskriminering; i endast 5% av de ärenden som fick sin skada tillstyrkt i FÖD var df en kvinna. Det är givetvis svårt att allmänt mäta förekomsten av könsdiskriminering då det kan finnas andra faktorer i beslutsunderlaget förutom könet, såsom exempelvis kvinnors rörlighet på arbetsmarknaden som medför större utrymme för recidiva sjukdomar, som i sin tur gör att man får avslag i FÖD.³⁰

7.3 Den teoretiska ansatsen

Den teoretiska utgångspunkten i arbetet utgörs av en modell för förståelsen av den rättsliga utvecklingen i samhället, uppställd av de båda rättssociologiska forskarna Philippe Nonet och Philip Selznick. Utifrån en analys av rättens och rättssystemets historiska utveckling har de ställt upp en modell med tre idealtyper av rättsliga system; repressiv rätt, autonom rätt och responsiv rätt. I mitt teoretiska anförande härleder jag LAF till det sistnämnda rättssystemet med hänvisning till att LAF har karaktären av en ramlag.

Det responsiva rättssystemet innebär ett slags nytänkande inom rätts-teorin som innebär att rätten blir en mer integrerad del av samhället och att konkretiseringen av rätten, i detta fall LAF, läggs på den lagtillämpande myndigheten, som i allt mindre utsträckning utgörs av jurister och mer av administratörer i den offentliga institutionsstrukturen.

När man diskuterar rättens roll i socialpolitiken är rättssäkerhetsbegreppet ofta av stor betydelse. Det anses traditionellt att varje medborgare har rätt att, i ett modernt och välutvecklat samhälle, kunna förvänta sig en rättvis behandling inför lagen. Denna syn på rättssäkerhets-idén grundar sig på att staten i sin utövning skall vara bunden av gällande lag i syfte att motverka diskretionär maktutövning från statens sida – rätten skall med andra ord vara den överordnade principen vid maktutövningen.

Till skillnad från denna autonoma syn på rätten – där processrättslig rättvisa av typ likhet inför lagen alltså är det centrala argumentet – innebär responsiv rätt att tyngdpunkten i rättskipandet har flyttats från processrättslig rättvisa till ett slags ändamålsenlighet, vilket öppnat dörren för tolkningsfrihet och – i värsta fall – godtycke i rättstillämpningen. Här är rätten målinriktad och av problemlösande art, d v s lagen skall söka svar på problemet med hjälp av reell, innehållslig rättvisa.

Kanske kan man här tala om ett nytt rättssäkerhetsbegrepp som delvis fått en ny innebörd. Gustafsson (1988) för i en artikel en diskussion kring detta tema där han redovisar olika rättsteoretiska tankegångar. Han tillför även ett nytt begrepp i debatten: *socialsäkerhet*, som syftar till en slags substantiell rättssäkerhet baserad på dels en behovsorienterad målrationellitet, och dels en 'social godtagbarhet'.³¹ Den sistnämnda faktorn beaktar, utifrån kollektiva och allmänna intressen, den enskildes socio-ekonomiska totalsituation.

7.4 Slutsatser

Det har i detta arbete talats mycket om läkarnas roll i beslutsprocessen. Hela diskussionen kan sammanfattas till att deras inflytande i FÖD enligt mitt förmenande är klart överdimensionerat. Jag har envist påvisat mitt missnöje med detta faktum i denna undersökning, men vill här understryka att utlåtanden från medicinsk expertis givetvis är en viktig och nödvändig del av utredningen inför en arbetssjukdomsprövning. I vissa fall går det dock så långt att domarnas närvaro kan tyckas överflödiga. De problem som följer av denna överdimensionerade läkarroll torde vara att:

- En formalisering av beslutsprocessen har uppkommit, d v s att besluten gällande vanliga arbetssjukdomar "går som på räls" i FÖD utan att de enskilda individernas intressen tillvaratas. Är det en ofta anlitad medicinsk sakkunnig är risken liten att domarna dömer mot läkarens utlåtande. Resultatet blir att individer som omfattas av arbetsskadeskyddet enligt LAF behandlas olika vilket strider mot lagens egentliga syfte.
- Skiljelinjen mellan läkarnas och domarnas åtaganden i FÖD tycks vara så pass oklar att de så att säga glider in på varandras yrkesuppgifter; läkarens uppgift vid en arbetssjukdomsprövning är ju att endast medicinskt uttala sig om d:s sjukdom/ skada, medan domarens uppgift är att avgöra – med hjälp av bl a lagtexter – huruvida d har rätt till ersättning enligt LAF. Resultatet av denna oklarhet är ett allmän kaos i beslutsförfarandet.

Noter

- 1 Törnell & Vågerö, 1990
- 2 Hetzler & Eriksson, 1984
- 3 Törnell & Vågerö, 1990
- 4 Hetzler, 1983/84
- 5 SOU 1975:84
- 6 Prop. 1975/76:197
- 7 SOU 1985:54
- 8 SCB/ASS, 1991

- 9 Patel & Davidson, 1991, s 19
- 10 Avsnittet bygger helt och hållet på Hetzler, 1984, kap 5, samt Hetzler, 1983/84, s 37f
- 11 Hetzler, 1983/84, s 40
- 12 Esping, 1990, s 23
- 13 Se Esping, 1990, s 23 för utförlig dokumentation av aktuella offentliga handlingar
- 14 Informationsbroschyr från försäkringskassan
- 15 Hetzler & Eriksson, 1984, s 22
- 16 SOU 1985:54, s 37
- 17 Esping, 1990, s 34
- 18 Hetzler, 1984, s 39
- 19 Bergh, 1985, s 5
- 20 Hetzler, 1984 & Esping, 1990
- 21 De kassor som inte finns representerade i detta urval är Uppsala, Jönköping, Kalmar, Gotland, Blekinge, Bohuslän, Jämtland, Norrbotten.
- 22 SCB/ASS, 1991, s 11
- 23 Hetzler & Eriksson, 1982, s 25
- 24 ibid, s 26
- 25 ibid
- 26 Detta inträffar när andra rättsinstans, försäkringsrätten, tilldömer df ersättning enligt LAF och Rfv anser detta vara ett felaktigt beslut. Rfv kan då ansöka om prövningstillstånd i FÖD och få domen omprövad. Så var t ex fallet med en 50-årig lastbilschaufför som fick sin hjärtinfarkt klassad som arbetskada i försäkringsrätten för södra Sverige. Rfv överklagade domen och i FÖD beslöt man att häva beslutet med följande motivering: *"Av utredningen i målet framgår inte att det händelseförlopp som föregått NN:s insjuknande vid det aktuella tillfället innehållit något olycksfallsmoment. Han kan därför inte anses ha drabbats av arbetskada till följd av olycksfall. Utredningen ger inte heller stöd för att NN i sitt arbete skulle ha varit utsatt för annan skadlig inverkan med auseende på hjärtsjukdomen. Han är således inte berättigad till ersättning enligt LAF"*.
- 27 SCB/ASS, 1991, s 11
- 28 Förslitning i ryggen
- 29 Förslitning i halskotregionen
- 30 Till grund för detta påstående ligger en påvisad tendens till ökad rörlighet på arbetsmarknaden bland de tio kvinnor som inte fick ändring i FÖD
- 31 Gustafsson , 1988, s. 274

Källförteckning

- Bergh, C. H. *Rättsfallsöversikt beträffande arbetsskadeförsäkringslagen Del I Arbetska-
debegreppet. Ryggsbesvär* Stockholm: Försäkringskassaförbundet 1985
- Esping, H. & Filppa, A. *Arbetsskadeförsäkringen* Stockholm: SNS 1990
- Försäkringskassans informationsbroschyr rörande arbetsskadeförsäkringen
- Gustafsson, H. "Rättssäkerheten, moralen och 'socialsäkerheten'" i *Tidskrift för
rättssociologi* Vol 5 1988 Nr 3/4
- Hetzler, A. "Policyimplementering genom lag: Arbetsskadeförsäkringens till-
lämpning" i *Tidskrift för rättssociologi* Vol 1 1983/84 Nr 1
- Hetzler, A. *Rättens roll i socialpolitiken* Malmö: LiberFörlag 1984
- Hetzler, A. & Eriksson, K. E. *Beställprocessen i arbetsskadeärenden* Lund: EKNA
1982
- Hetzler, A. & Eriksson, K. E. *Arbetsskadeförsäkringens tillämpning* Lund: EKNA
1984
- Informationsmaterial från aktionen för Ett Friskare Arbetsliv, Stockholm 1991
- Klassifikation av sjukdomar 1987* Stockholm: Socialstyrelsen 1986
- Nordisk yrkesklassificering* Stockholm: Arbetsmarknadsstyrelsen 1983
- Patel, R. & Davidson, B. *Forskningsmetodikens grunder* Lund: Studentlitteratur
1991
- Prop. 1975/76:197 med förslag till lag om arbetsskadeförsäkring
- SCB/ASS *Arbetsjukdomar och arbetsolyckor 1989* Stockholm: SCB-Förlag 1991
- SOU 1975:84 *Ersättning vid arbetsskada* Betänkande av yrkesskadeförsäkrings-
kommittén Stockholm: LiberFörlag 1975
- SOU 1985:54 *Översyn av arbetsskadeförsäkringen* Betänkande av arbetsskadeut-
redningen Stockholm: LiberFörlag 1985
- SOU 1990:49 *Arbete och hälsa* Betänkande av arbetsmiljökommissionen Stock-
holm: Allmänna Förlaget 1990
- Törnell, I. & Vägerö, D. "Nyheter om farliga jobb" i *Svenska Dagbladet*, 900213
- Wiedersheim-Paul, F. & Eriksson, L. T. *Att utreda och rapportera* Malmö: Liber
Förlag 1989